

Urszula Kluczyńska
Anna M. Kłonkowska

Zakończenie

Oprócz teorii omówionych w poszczególnych rozdziałach tej książki, badaczki i badacze wprowadzają nowe pojęcia w odniesieniu do studiowanych przez siebie aspektów męskości. Należą do nich m.in.: męskości spersonalizowane (ang. *personalized masculinities* – Swain 2006); męskości „na miękko” (ang. *soft-boiled masculinities* – Heath 2003); „wyluzowane” męskości (ang. *‘cool’ masculinities* – Jackson, Dempster 2009); elastyczne męskości (ang. *flexible masculinities* – Batnitzky, McDowell, Dyer 2009); męskości kameleonowe (ang. *chameleon masculinities* – Ward 2015); lepka męskość (ang. *sticky masculinity* – Berggren 2014); nasyczone męskości (*saturated masculinities* – Mercer 2017); mnogie męskości (ang. *plural masculinities* – Aboim 2010); męskości ochronne (ang. *protective masculinities* – Wojnicka 2021); wielorakie męskości (ang. *multiple masculinities* – Connell 1995; Messerschmidt 2018; Pascoe 2023; Heath 2015); czy męskości mozaikowe (ang. *mosaic masculinity* – Coles 2008).

Wielość teorii – których przykłady przytoczono powyżej – „niewątpliwie mówi o zróżnicowaniu i zwielokrotnieniu form męskości” we współczesnych społeczeństwach, a część z nich „służy jako kolejne archetypy, które można wykorzystać do zrozumienia rozszerzonego zakresu kulturowo legitymizowanych męskości” (Anderson, McCormack 2018: 557).

Choć niektóre spośród powyższych teorii odnoszą się do wyróżnionych typów męskości, coraz częściej w społecznych studiach nad mężczyznami i męskosciami badania (zarówno teoretyczne, jak i empiryczne) dostrzegają jej płynność, kontekstualność i temporalność konkretyzacji. Zgodnie z postulatem Raewyn Connell, zamiast tworzyć typologie, korzystniej skupić się na badaniu praktyk męskości (Connell 2018: 11–12), a także na relacjach pomiędzy męskosciami oraz względem kobiecości i innych tożsamości genderowych.

Jak zauważa Wojciech Śmieja: „Współczesne teorie męskości pozwalają przesunąć akcent z »bycia« na »stawanie się« ukazujące złożoność i procesualność oraz inherentne »niedokonanie« męskości. To przesunięcie umożliwia wydobywanie i nazywanie stref milczenia czy też niewypowiedzenia” (Śmieja 2023: 11). Z kolei kulturowe artykulacje męskości „wraz ze stopniowym zanikaniem metafizycznej i religijnej podstawy reprodukcji różnicy płciowej normy dotyczące męskości,

szczególnie w czasach przełomów i transformacji, są niestabilne i trudno uchwytne” (Śmieja 2023: 11).

Wśród badaczy i badaczek męskości pojawiają się jednak także krytyczne głosy, zauważające, że wielość współczesnych teorii przekłada się na osobliwy trend, w ramach którego teoretyczki i teoretycy chcą wciąż skutecznie „nazwać” męskość (Waling 2018: 94; zob. też: Allan 2022: 45; Messner 2004). Prowadzi to do multiplikacji konceptów i teorii, które – choć nie zawsze odporne na krytykę i weryfikowalne pod wpływem próby czasu – w swoim okresie zostają uznane za interesujące w środowisku akademickim. Jak zauważa Klara Goedecke, przywołując spostrzeżenia Murraya S. Davisa (1971, 1986) i ich interpretację ze strony Kathy Davis (2008) w analizie fenomenu „interseksjonalności”:

Skuteczne koncepcje i teorie socjologiczne rzadko są „dobrymi” lub „prawdziwymi” teoriami w tym sensie, że są spójne, ważne lub szczegółowe. Zamiast tego są one uznawane za „interesujące” przez społeczność naukową ze względu na to, że cztery kryteria: (1) odnoszą się do fundamentalnej kwestii w danej dziedzinie, (2) oferują nowatorskie podejście do starego problemu, (3) przemawiają zarówno do osób z ogólną wiedzą, jak i specjalistów/ek oraz (4) są niejednoznaczne i niejasno zdefiniowane, a zatem otwarte na różne interpretacje. [...] Mówiąc dokładniej, teorie i koncepcje stają się „interesujące” lub „udane”, ponieważ są powiązane z istniejącymi interpretacjami i rozumieniem zjawiska, a jednocześnie oferują nowe wyjaśnienie tego zjawiska (Goedecke 2024: 1–2).

Dyskutowana jest nie tylko wielość konceptów i teorii, ale również relacja studiów nad męskosciami względem innych badań z zakresu *gender studies*. Lucas Gottzén (2018) odnosi się do spostrzeżenia Chris Beasley (2005, 2009, 2013, 2015), która – ze względu na inspiracje konstrukcjonizmem społecznym i myślą socjalistyczno-feministyczną wpływowych teoretyków i teoretyczek – studia nad mężczyznami i męskością określa jako w dużej mierze charakteryzujące się perspektywami modernistycznymi. A zatem mogą one mieć trudności z komunikacją z innymi subdyscyplinami *gender studies*, takimi jak studia feministyczne i studia nad seksualnością, „które w dużej mierze przyjęły to, co w pewnym uproszczeniu możemy nazwać perspektywami postmodernistycznymi (np. poststrukturalizm, teoria dyskursu, teoria *queer*, posthumanizm, poststrukturalizm)” (Gottzén 2018: 81).

Jak wskazuje Jeff Hearn i jego zespół (2012), studia nad mężczyznami i męskosciami z perspektywy centrum w swojej pierwszej fazie z lat 60. i 70. rozwijały się w ramach krytycznych studiów nad rolami płciowymi i strukturalną władzą opartą na płci kulturowej. Druga faza – lata 80. i 90. – to dekada programów politycznych dotyczących mężczyzn, męskości i ojcostwa, a także moment, kiedy pojawiają się teorie męskości hegemonicznej oraz męskości wielorakich. Trzecia faza rozpoczęła się w latach 2000. i charakteryzuje ją zróżnicowanie oraz krytyka wcześniejszych podejść.

Niektóre współczesne prace na temat mężczyzn i męskości kładą nacisk na spostrzeżenia z teorii *queer*, teorii dyskursu, badań z zakresu nauki i technologii, postkolonializmu, interseksjonalności i „feminizmu trzeciej fali”, a także bardziej specyficznych podejść do mężczyzn i męskości (Hearn i in. 2012: 37).

Dlatego współcześnie w badaniach nad męskosciami coraz częściej wybrzmiewają głosy wskazujące nowe podejścia metodologiczne (np. Reeser, Gottzén 2018; Waling 2018), uwzględnienie interseksjonalności (np. Christensen, Jensen 2019), a także odejście od perspektywy doświadczeń krajów anglojęzycznych, dekolonizację (np. Farahani, Thapar-Björkert 2019), relokację centrów i peryferii (Berg, Longhurst 2003; Blagojević 2018; Connell 2014).

Bibliografia

- Aboim S. (2012), *Plural Masculinities: The Remaking of the Self in Private Life*, Ashgate, Farnham.
- Allan J. A. (2022), *Against typologies. Affect and masculinity studies*, [w:] T. W. Reeser (red.), *The Routledge Companion to Gender and Affect*, Routledge, London, s. 43–54.
- Anderson E., McCormack M. (2018), *Inclusive Masculinity Theory: Overview, Reflection and Refinement*, "Journal of Gender Studies", no. 27(5), s. 547–561. <https://doi.org/10.1080/09589236.2016.1245605>
- Batnitzky A., McDowell L., Dyer S. (2009), *Flexible and strategic masculinities: The working lives and gendered identities of male migrants in London*, "Journal of Ethnic and Migration Studies", no. 35, s. 1275–1293.
- Beasley C. (2005), *Gender and Sexuality: Critical Theories, Critical Thinkers*, Sage, Thousand Oaks, CA.
- Beasley C. (2009), *Is masculinity studies increasingly the 'odd man' out? Considering problems and possibilities in contemporary gender/sexuality thinking*, [w:] A. Biricik, J. Hearn (red.), *GEXcel work in progress report volume VI: Proceedings from GEXcel theme 2: Deconstructing the hegemony of men and masculinities*, Centre of Gendering Excellence, Linköping, s. 173–181.
- Beasley C. (2013), *Mind the gap? Masculinity studies and contemporary gender/sexuality thinking*, "Australian Feminist Studies", no. 28(75), s. 108–124.
- Beasley C. (2015), *Caution! Hazards ahead: Considering the potential gap between feminist thinking and men/masculinities theory and practice*, "Journal of Sociology", no. 51(3), s. 566–581.
- Berg L. D., Longhurst R. (2003), *Placing masculinities and geography*, "Gender, Place and Culture", no. 10(4), s. 351–360. <https://doi.org/10.1080/0966369032000153322>
- Berggren K. (2014), *Sticky masculinity: Post-structuralism, phenomenology and subjectivity in critical studies on men*, "Men and Masculinities", no. 17(3), s. 231–252. <https://doi.org/10.1177/1097184X14539510>
- Blagojević M. (2018), *Transnacionalizacja i jej brak. Męskość z półperyferyjnej perspektywy Bałkanów*, [w:] A. Dziadek, *Formy męskości 3. Antologia przekładów*, Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa, s. 102–128.
- Christensen A.-D., Jensen S. Q. (2019), *Intersectionality*, [w:] *Routledge International Handbook of Masculinity Studies*, Routledge, London, s. 82–91.
- Coles T. (2008), *Finding space in the field of masculinity: Lived experiences of men's masculinities*, "Journal of Sociology", no. 44(3), s. 233–248. <https://doi.org/10.1177/1440783308092882>
- Connell R. W. (1995), *Masculinities*, University of California Press, Berkeley–Los Angeles.
- Connell R. W. (2014), *Margin becoming centre: For a world-centred rethinking of masculinities*, "NORMA: International Journal for Masculinity Studies", no. 9(4), s. 217–231. <https://doi.org/10.1080/18902138.2014.934078>
- Connell R. W. (2018), *Obmapywanie męskości (wywiad)*, [w:] A. Dziadek (red.), *Formy męskości 3. Antologia przekładów*, Wydawnictwo Instytutu Badań Literackich PAN, Warszawa, s. 11–24.
- Davis K. (2008), *Intersectionality as buzzword. A sociology of science perspective on what makes a feminist theory successful*, "Feminist Theory", no. 9(1), s. 67–85.

- Davis M. S. (1971), *That's interesting! Towards a phenomenology of sociology and a sociology of phenomenology*, "Philosophy of the Social Sciences", no. 1(2), s. 309–344.
- Davis M. S. (1986), "That's classic!" *The phenomenology and rhetoric of successful social theories*, "Philosophy of the Social Sciences", no. 16, s. 285–301.
- Farahani F., Thapar-Björkert S. (2019), *Postcolonial masculinities: Diverse, shifting and in flux*, [w:] *Routledge International Handbook of Masculinity Studies*, Routledge, London, s. 92–102.
- Goedecke K. (2024), *Masculinity as buzzword?*, "NORMA: International Journal for Masculinity Studies", no. 19(1), s. 1–6. <https://doi.org/10.1080/18902138.2024.2302697>
- Gottzén L. (2018), *Is masculinity studies really the 'odd man out'?*, "NORMA: International Journal for Masculinity Studies", no. 13(2), s. 81–85. <https://doi.org/10.1080/18902138.2018.1463089>
- Hearn J., Nordberg M., Andersson K., Balkmar D., Gottzén L., Klinth R., Pringle K., Sandberg L. (2012), *Hegemonic masculinity and beyond: 40 years of research in Sweden*, "Men and Masculinities", no. 15(1), s. 31–55. <https://doi.org/10.1177/1097184X11432113>
- Heath M. (2003), *Soft-boiled masculinity renegotiating gender and racial ideologies in the promise keepers movement*, "Gender & Society", no. 17, s. 423–444.
- Heath M. (2015), *Manhood over easy: Reflections on hegemonic, soft-boiled, and multiple masculinities*, [w:] C. J. Pascoe, T. Bridges (red.), *Exploring Masculinities: Identity, Inequality, Continuity and Change*, Oxford University Press, Oxford.
- Jackson C., Dempster S. (2009), *'I sat back on my computer... with a bottle of whisky next to me': Constructing 'cool' masculinity through 'effortless' achievement in secondary and higher education*, "Journal of Gender Studies", no. 18, s. 341–356.
- Mercer J. (2017), *Gay Pornography: Representations of Sexuality and Masculinity*, I.B. Tauris, London. <https://doi.org/10.5040/9781350986541>
- Messerschmidt J. (2018), *Multiple masculinities*, [w:] B. J. Risman, C. M. Froyum (red.), *Handbook of the Sociology of Gender*, W. J. Springer, Scarborough. https://doi.org/10.1007/978-3-319-76333-0_11
- Messner M. A. (2004), *On patriarchy and losers: Rethinking men's interests*, "Berkeley Journal of Sociology", no. 48, s. 74–88.
- Pascoe C. (2003), *Multiple masculinities? Teenage boys talk about jocks and gender*, "American Behavioral Scientist", no. 46(10), s. 1423–1438. <https://doi.org/10.1177/0002764203046010009>
- Reeser T. W., Gottzén L. (2018), *Masculinity and affect: New possibilities, new agendas*, "NORMA: International Journal for Masculinity Studies", no. 13(3–4), s. 145–157. <https://doi.org/10.1080/18902138.2018.1528722>
- Swain J. (2006), *Reflections on patterns of masculinity in school settings*, "Men and Masculinities", no. 8, s. 331–349.
- Śmieja W. (2023), *Nie/podległości i transformacje: Szkice o stuleciu męskiego niepokoju 1918–2018*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Waling A. (2018), *Rethinking masculinity studies: Feminism, masculinity, and poststructural accounts of agency and emotional reflexivity*, "Journal of Men's Studies", no. 27(1), s. 89–107. <https://doi.org/10.1177/1060826518782980>
- Ward M. R. M. (2015), *The chameleonisation of masculinity: Jimmy's multiple performances of a working-class self*, "Masculinities & Social Change", no. 4, s. 215–240.
- Wojnicka K. (2021), *Men and masculinities in the time of crisis. Between care and protection*, "NORMA International Journal for Masculinity Studies", no. 16(1), s. 1–5. <https://doi.org/10.1080/18902138.2021.1885860>